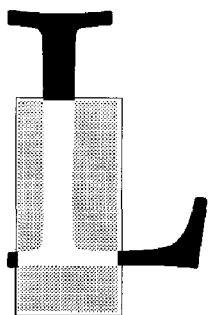

SANTI CORTÉS

**PREMSA LITERÀRIA
VALENCIANA DE POSTGUERRA:
EL CAS DE L'ALMANAQUE DE
LAS PROVINCIAS (1940-1951)**

(1) Sobre altres revistes aparegudes en aquesta època podeu veure els meus treballs, "L'aportació valenciana a les revistes literàries clandestines de postguerra: *Esclat*", (*Miscel·lània Joan Bastardas*, 3. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, pp. 189-201). Així mateix, "El periòdic faller *Pensat i fet* a la postguerra (1940-1951)", (*Miscel·lània Joan Fuster*. En premsa) i "Tres revistes valencianes sota la dictadura franquista", (*Miscel·lània Jordi Carbonell*, 2. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, pp. 191-208). En aquest darrer article m'he ocupat del *Bulletí de la Societat Castellonenca de Cultura*, d'*El vérs valencià* i dels números de la revista *Mediterráneo* dedicats a comme-

a problemàtica i les característiques de la premsa literària valenciana sota el primer franquisme, la situació de la nostra llengua en aquelles revistes i l'estudi de la producció intel·lectual dels escriptors valencians en les publicacions periòdiques de postguerra han estat uns temes que no han generat fins ara gaires papers entre els estudiosos. La bibliografia publicada sobre les revistes literàries editades en català o bilingües al País Valencià durant els primers anys de la dictadura és escassa i reduïda sovint a unes notes brevíssimes, més relacionades amb llurs aspectes tècnics que no pas amb els continguts temàtics i ideològics. Tals continguts esdevenen, és clar, força més profitosos, si tractem, com en aquest cas, d'analitzar les aportacions d'aquelles revistes al procés de recuperació i de creixement de la nostra cultura després de la sotragada en què es veié involucrada arran la victòria de les forces insurgents del *Glorioso Ejército Español*.¹

El present treball, doncs, intenta d'ésser una aproximació a l'estudi de la represa del valencianisme literari i cultural a través de l'*Almanaque de Las Provincias* (en endavant *ALP*) una de les publicacions més representatives, sens dubte, de totes les que s'hi publicaren, atés el seu caràcter integracionista i plural, la regularitat amb què va aparéixer, el nombre de lectors als qui pogué arribar, el repertori de temes que van ésser-hi estudiats, la qualitat dels col·laboradors i sobretot perquè amb totes les contribucions catalanes podríem conformar una variada col·lecció de textos literaris,

lingüístics, historiogràfics, etc., alguns d'ells, d'una gran vàlua i d'una incidència, com veuren, remarcables.

Més exactament, em propose d'explicitar l'evolució i característiques de les etapes per les quals hagué de passar l'*ALP* al llarg de la dècada dels quaranta, l'actitud que va mantenir respecte a la qüestió de la llengua: si adoptà criteris ortogràfics normatius o secessionistes, si afavorí o no la presa de consciència idiomàtica dels valencians i de la seua unitat amb les altres terres de llengua catalana; si es configurà com una plataforma unitària o respongué, ben al contrari, a interessos ideològics i culturals de grups determinats i intente en darrer lloc, concretar llur repercussió en la vida social i intel·lectual valenciana de postguerra.

Per bé que l'*ALP* no pot considerar-se com una revista literària i valenciana en el sentit estricte del mot, sinó que esdevé més aviat una publicació miscel·lània i bilingüe on es barregen escrits de faisó i finalitats diferents (en català o castellà segons decisió personal de l'autor) use al títol la referència "Premsa literària valenciana" perquè l'espai reservat a la creació i a la literatura crítica i erudita en la nostra llengua hi fou notable fins al punt de constituir-ne una de les seccions més nodrides i de major interès cultural al llarg de la primera dècada de postguerra.

SOBRE L'ALMANAQUE DE LAS PROVINCIAS

Aquest és el nom de l'anuari publicat pel diari *Las Provincias* des del 1880 fins l'actualitat, amb només dues interrupcions de les quals la de 1937 a 1939 n'és la més remarcable. Va ser dirigit fins l'any 1905 pel seu fundador, el llorejat poeta renaixentista, Teodor Llorente Olivares, posteriorment se'n feu càrrec el fill, Teodor Llorente Falcó i a partir del 1949 fins a 1958, en què presentà la dimissió, per Martí Domínguez Barberà, rellevat finalment per José Ombuena.

L'*ALP* consisteix en una mena de calaix de sastre on podem trobar una gran diversitat d'articles i d'informacions. A les seues planes s'insereixen informes de les institucions, cròniques de la vida local, resums de les activitats econòmiques, marítimes, literàries, teatrals, cinematogràfiques, esdevingudes al llarg de l'any, notes necrològiques, etc.; i tot això apareix barrejat amb textos literaris i culturals d'una qualitat desigual. Fet i fet, es tracta d'un conglomerat de coses diverses i disperses que fan de l'almanac un "repertorio de valor para el estudio de la historia valenciana"² de la darrera centúria.

Durant la postguerra va ésser ben acceptat pels estudiosos els quals sempre en ponderaren l'aparició, com ara Manuel Sanchis Guarner, segons el qual es tracta "de la publicación que puede gloriarse de haber sido el tradicional portavoz anual de los

morar el primer centenari del naixement de Jacint Verdaguer (núm. 9-11). València 1945) i el vint-i-cinquè aniversari de la mort de Miquel Costa i Llobera (núm. 21-22. València 1947).

(2) *Gran Enciclopedia de la Región Valenciana*, vol. 1, p. 194.

eruditos amadores de las cosas genuinamente valencianas”³ I, Almela Vives en comentava, per altra banda, que: “Cuando llega a nuestras manos un nuevo volumen del *Almanaque de Las Provincias* nuestra palabra o nuestra pluma tiende a resolverse inmediatamente en el elogio: alabanza a la colección de datos allí encerrados, material indispensable para futuros historiadores; alabanza igualmente a los trabajos de índole literaria, artística o de otra índole; alabanza también a la amplitud con que se hallan abiertas sus páginas a los colaboradores jóvenes...”⁴ Tanmateix, si amb els Llorente, l'ALP va assolir un valor positiu, Francesc Pérez Moragon (1974) ha assenyalat que amb els directors posteriors “ha esdevingut gairebé inutilitzable”. Cal anotar tot refermant aquesta opinió que Llorente Falcó, malgrat el seu col·laboracionisme, reeixí a la postguerra en la tasca de mantenir el caràcter obert i integracionista de l'almanac, tot donant-hi cabuda des de publicacions de la més pura estirp feixista fins a col·laboracions signades adés per escriptors locals represaliats i ben coneguts a la pre-guerra pel seu nacionalisme i antifeixisme militants, i adés per escriptors procedents d'altres àrees catalanes.

Com totes les altres publicacions periòdiques d'aquells anys també l'ALP hagué de palesar la seua adhesió al Cabdill. Així al volum aparegut el 1940 (primer de la represa) fou destinat a saludar l'arribada de la dictadura, mitjançant una portada força representativa de la nova situació. A més a més, inclogué tot un seguit de cròniques i de poemes destinats, bé a narrar les experiències de diferents ciutats i pobles valencians: Alacant, Xàtiva, Gandia, Carlet, etc., sota la “dominación roja” o la “ferocidad marxista”, com s'indica als títols, o bé a exaltar les despulles del fundador de la *Falange* i a imprecar la bendició i la protecció divines devers la persona del Cabdill.⁵

Als volums posteriors, però, hom pot observar-hi una certa disminució de les contribucions feixistitzants i paral·lelament la recuperació progressiva de la línia seguida els anys anteriors al 1936. Des del punt de mira de les aportacions en llengua catalana hem distingit-hi quatre etapes fonamentals d'acord amb la tipologia dels textos i la procedència geogràfica i ideològica dels escriptors. La primera d'una durada de dos volums, 1940-1941, i anomenada “col·laboracionista” es caracteritza per la inclusió només dels autors valencianistes afectes al règim i pel predomini absolut de la poesia, si bé en una proporció desigual davant l'aclaparadora presència del castellà. La segona, o etapa “integracionista”, comprén els almanacs de 1942 a 1945 i presenta respecte a l'anterior diferències importants no sols perquè incrementa les aportacions poètiques, i la nòmina de col·laboradors (entre els qui figuren autors d'origen català i balear) sinó perquè hi encabeix també estudis crítics, toponímics, bibliogràfics, etc., en un percentatge, encara escàs, però d'unes ressonàncies alguns d'ells ben notables, com veurem. La tercera, que hem designat amb el qualificatiu de “localista”, inclou els anuals dels anys 1946 al 1949 i es distingeix de les precedents per la reducció fins un extrem límit de les participacions catalana i balearica, per la

(3) Vegeu el seu article “*Calendario de refranes valencianos*” dins l'ALP (1945).

(4) *Glorieta* (abril-maig 1952).

(5) Vegeu, a tall d'exemple, els informes següents: “*Impresiones y recuerdos. La revolución roja en el Valle de Ayora*”, per José Rico de Estasen; “*Alicante y su provincia bajo la dominación roja*”, per Abelardo de Teruel. “*El trienio marxista en Játiva*”, per Carlos Sarthou Carreres, etc. I, entre els textos poètics, “*A Nuestra Señora de los Desamparados*”, per Josefina Greus i “*Al pasar el cortejo de José Antonio*”, per E. Juliá Martínez.

presència exclusiva dels lletraferits locals, tant dels procedents del sector Casp com del de Carles Salvador, i per l'augment dels treballs de lingüística valenciana. Darrerament, la quarta on encabim els almanacs de 1950 a 1952, és anomenada "ratpenatista" i es caracteritza per la presència només d'escriptors adscrits en aquesta entitat, per la desaparició dels components de la promoció poètica més jove, per un cert retorn a la preponderància de la poesia i per l'ús del valencià en les cròniques trameses per Lo Rat Penat, redactades fins aquell moment en llengua oficial.

A la primera d'aquestes etapes apareixen, pel que fa a les col·laboracions valencianistes, dotze poemes en total, dels quals cinc són de procedència jocfloralasca i la resta consisteixen en creacions casolanes d'un interès literari i temàtic nul, tret del "Monument a Llorente" de Josep M^a. Bayarri on reclama l'atenció dels versificadors valencians perquè reparen el dany causat a l'estàtua del patriarca abatuda del seu pedestal durant el període bèl·lic.⁶ I, així mateix, de "La donzella blanca" d'Enric Duran Tortajada, el primer o un dels primers textos neollorentinistes publicats a la postguerra.⁷

Els textos florals són en la majoria dels casos apologies del nou règim. Dos d'ells, els més rellevants, foren premiats amb les Flors Naturals als Jocs de 1939 i 1940, respectivament. Llurs autors, Josep Monmeneu i Josep Calatayud Bayà, ocuparen, l'un darrere de l'altre, la presidència de Lo Rat Penat. El primer d'ells intítulat "Dolor i goig" fa referència als estats d'ànim experimentats per la ciutat de València, metaforitzada en donzella captiva i afligida ("Dolor") durant el període de govern esquerrà i en promesa enamorada del dictador ("Goig") en el moment d'ésser alliberada per l'exèrcit franquista d'ocupació. I el segon, "Enlluernament" dedicat a la filla del general Franco (aleshores Regina del certamen floral) expressa la fascinació del poeta davant tan "magnífica dama" o com va subratllar Martí Domínguez (1940) al seu discurs de Mantenedor: "el deslumbramiento solar que es clara alegoría de vuestra presencia por cuanto al sentaros en ese Trono habéis marcado el mediodía luminoso en el esplendor de nuestras Justas poéticas".

Es interessant destacar també la participació en aquests dos primers anuals d'Almela Vives i de Lluís Guarner, tots dos amb poemes en castellà, "Lobo de mar" i "Cuando llega el otoño"; llengua que sobretot el primer utilitzà sistemàticament i incomprensible en aquest i als volums següents, després fins i tot d'incrementar-s'hi l'ús del valencià i la presència, d'alguns dels escriptors condemnats pel franquisme.

Cal fer constar, igualment, que autors com, Vicent Salvà, Eduard López Chavarri, Rafael Gayano LLuch, Felip Mateu Llopis, Guillem i Severino Guastavino, Rafael Ferreres, Manuel González Martí, J. Ernest Martínez Ferrando, Vicent Badia Marín i d'altres van lliurar-hi treballs de caire historiogràfic i erudit, bé que en castellà dissortadament. És ben probable, en el supòsit que tots els escriptors suara esmentats haguessen optat per reaparèixer fent ús del vernacle, que els governants interpretassen tal fet com una escomesa contra el principi d'autoritat i exclusivitat de la "llengua

(6) L'acord de restaurar l'escultura de Llorente "derribada durante el dominio rojo por unos malos patriotas" (*ALP* 1940, p. 179) havia estat pres per l'Ajuntament de València el 7 d'agost de 1939, però, ningú no en féu cas. D'aquí que Bayarri hi apel·làs, sense èxit, els poetes valencians. Anys després el diari *Las Provincias* publicà un escrit titulat "Historia de un monumento" on es recordava quan i qui l'havia fet i com havia estat maltractat pels antipatriotes. El cas, és que "Este reportaje produjo gran efecto en la opinión pública y gran número de entidades, y entre ellas la Diputación Provincial, se hicieron eco de lo expresado por el periodista. El ayuntamiento acordó, sin pérdida de tiempo, se reparase el monumento y se colocase de nuevo en él la estatua, depositada en uno de los almacenes municipales" (*ALP* 1942, p. 56).

(7) Consisteix en el cant amorós d'un ferit de guerra (o d'un dels nous "fills de l'Imperi", com s'autoal·ludeix l'autor) a la infermera, encarregada del guariment.

nacional” i resolguessen, en conseqüència, de censurar la publicació i qui ho sap! si d’empresonar, àdhuc, els autors. De tota manera hem de puntualitzar que els primers a emprar el valencià, a la premsa periòdica de postguerra, foren els escriptors populars i ratpenatistes, amb el consentiment és clar dels autòcrates, mentre que els lletraferits cultes no van poder o no van voler, amb la qual cosa la represa de l’ALP esdevingué ben mediocre i intrascendent.

Darrerament, ens hem de referir a l’article de Vicent Salvà, “Una hoja de álbum... de 1831”, per tal com hi apareix la primera afirmació escrita de postguerra sobre la relació lingüística entre català i valencià. Afirmar l’autor tot al·ludint el llenguatge del poema “Lo Somni” (un dels textos peoners de la Renaixença, escrit pel bibliòfil Vicent Salvà, besavi de l’articulista) que: “es un valenciano bien próximo del catalán. Los términos “després”, “veure” y otros, lo demuestran bien y demuestran del mismo modo la identidad de estas dos ramas del mismo tronco idiomático, más cercanas entre sí que los dialectos andaluz, aragonés, etc., del castellano auténtico. Esta ha sido siempre mi tesis y me es grato verla confirmada en el ejemplo de mi antepasado”. Com a conclusió, val a dir, que aquesta és l’etapa menys interessant de totes quatre i que les col·laboracions en castellà hi tenen més qualitat que no pas les autòctones, cosa que es pal·liarà, d’alguna manera, en els períodes següents.

Amb l’etapa integracionista s’enceta una fase de normalitat relativa, tot i que a diferència dels almanacs d’avantguerra n’han desaparegut qualques col·laboradors importants: Enric Navarro Borràs, Eduard Buil i altres; ha incorporat seccions noves com els apartats reservats a ressenyar les activitats de *Falange* i d’*Acció Catòlica* i s’hi manté en la línia, encetada anteriorment, de publicar les creacions literàries dels escriptors franquistes locals més rellevants del moment: Rafael Duyos, José Rico de Estasen, Juan Beneyto Pérez, Carlos Sentí, etc. Nogensmenys, és també en aquests anys que s’hi dóna entrada als lletraferits valencians marginats, a les noves promocions i a tot un seguit d’autors catalans i balears, la llista completa dels quals és per ordre d’aparició la següent: Agustí Escclasans, Guillem Colom, Miquel Gayà, Miquel Dolç, Joan Llongueres (1942); Josep Romeu, Josep López Picó, Maria Antònia Salvà, Antoni Pons, Josep Palau Fabre (1943); Miquel Ferrà, Rosa Leveroni, Josep M. Boix Selva, Manuel Bertran Oriola, Josep M. de Casacuberta (1944); Lluís Gassó, Pere Ribot i Roser Matheu (1945). Molts d’ells promogueren en llurs ciutats activitats i publicacions il·legals, com ara, les lectures literàries a casa de Marià i Mercé Massot, les reunions en el pis barceloní conegut com “L’Estudi”, la represa de la societat “Amics de la Poesia”, etc. Són, en tot cas, escriptors lligats al moviment literari clandestí de llurs països, però que tingueren la possibilitat al País Valencià de donar a conèixer una mínima part de la seua producció i d’esdevenir-hi, en conseqüència, escriptors legals, impunes, gràcies a la tolerància existent aquí quant a l’ús públic de l’idioma.

Naturalment, com a resultat de totes aquestes aportacions va augmentar de forma

considerable la presència del català a les planes de l'almanac, restaren totalment eclipsades les col·laboracions dels poetes valencians pro-franquistes,⁸ i es va propiciar a la fi l'aparició de textos de caire assagístic, històric, filològic, jurídic, etc., amb els quals hom intentava divulgar aspectes relacionats amb el dret valencià antic, la cultura popular i la seua riquesa lèxica, revisar críticament la poesia valenciana dels darrers anys o revitalitzar l'obra del gran patriarca de les lletres valencianes, Teodor Llorente Olivares. En aquesta direcció s'orientaren, per exemple, els articles de Carles Salvador "La zoologia i la botànica en la poesia valenciana de Llorente" (1942) i "Per a una antologia llorentina" (1945), amb els quals l'autor tractà de recuperar allò més interessant de la producció lírica llorentinista i de fer veure com en Llorente hi havia una enorme riquesa expressiva, mètrica, estròfica dignes d'atenció per part, sobretot, dels seguidors.

Mereix, també, una consideració especial l'assaig de Joan Fuster, "Vint-i-cinc anys de poesia valenciana (1920-1944)", car és el primer estudi literari de postguerra on s'invoca una tradició pròpia i es qüestiona, de vegades molt críticament, l'herència llegada pels antecessors. Segons Ricard Blasco, les opinions vessades per l'escriptor de Sueca sobre els anomenats poetes de la "Post-Renaixença" hagueren d'ésser necessàriament, "matèria de reflexió per al jovent que s'iniciava aleshores, ja que situava amb molta claredat quins havien estat els poetes anteriors dignes de consideració".⁹ En efecte, Fuster hi valora sense cap benevolència apriorística, la tasca dels poetes de les anomenades "Generació de 1909" i "Generació de 1930", en termes de repetició tòpics/innovació, anacronisme/força creadora i en aquesta garbellada només deixà surar els noms de Miquel Duran "de València", Daniel Martínez Ferrando i Jacint M. Mustieles pels "néts de la Morta Viva"; Almela Vives, Bernat Artola, Carles Salvador, Lluís Guarner i Joan Lacomba per la promoció següent, i entre les darreres fornades reconeix tan sols l'obra de Xavier Casp. Joan Fuster pretengué, amb aquesta acerada revisió crítica, esclarir el panorama poètic valencià dels darrers temps i concretar els punts de partença que haurien d'assumir les noves generacions per tal de menar la poesia valenciana pels camins de la modernitat i del progrés.

Altres articles d'interés són: "Nomenclatura toponímica dels pescadors del Cabanyal" (1944) de Josep M. de Casacuberta i "Nomenclatura toponímica dels pescadors de la costa castellonenca" (1945) de Lluís Personat Villar. Tots dos es proposen de recollir els "topònims de senyes" (és a dir, les denominacions de lloc usades pels pescadors a fi d'orientar-se dins la mar) des del Cap de Cullera fins a la ciutat de Vinaròs.

En un altre ordre de coses cal esmentar el recull de Manuel Sanchis Guarner titulat "Calendario de refranes valencianos" (1945) constituït per una petita introducció en castellà i una sèrie de refranys relatius a determinats dies i mesos de l'any ordenats d'acord amb aquesta referència.

(8) Molts d'aquests havien adoptat en més d'una avinentesa el castellà com a vehicle d'expressió literària. Josep Mª Bayarri, per exemple, és autor del romanç mariològic titulat "A mi Virgen de los Desamparados". I, Jesús Morante Borràs s'havia decidit per la substitució lingüística en nombrosos poemes i textos teatrals.

(9) He pres aquestes paraules d'unes observacions que em féu Ricard Blasco en lletra datada a Madrid el 24 de maig del 1988.

Tocant a la poesia, el total de textos inclosos en aquests almanacs quadruplica la xifra dels primers volums. Els temes més sovintejats van ésser-hi l'amor, el paisatge i la religió. Tampoc no hi mancaren epitalamis, endreces, elegies i panegírics, així com determinades Flors Naturals i Violes dels Jocs celebrats a València i a poblacions com Burjassot, Manises, Vall d'Uixó, etc.

Tres notes curioses relacionades amb les aportacions de catalans i balears són: 1) que la composició *Mater Amabilis* de Miquel Ferrà fou editada clandestinament a Mallorca el 1943 un any abans, doncs, de la publicació en l'*ALP*; 2) que Miquel Dolç féu constar al text "Cada nit" la seua pertinença al poemari *El somni encetat*, llibre publicat en gener del 1943 gràcies a l'habilitat de Francesc de Borja Moll, en presentar-hi l'autor citat com un dels escriptors mallorquins "clásicos y consagrados", els únics aleshores tolerats per l'administració; 3) i, darrerament, que la majoria dels textos dels poetes balears inclosos en aquests volums apareixen datats a Mallorca o a d'altres poblacions de l'illa, mentre que els catalans manquen de tota explicació geogràfica.

A la tercera etapa, anomenada localista, s'hi preserven aspectes de les dues anteriors. Així l'alternança de textos gramaticalment correctes i incorrectes, la barreja indiscriminada d'escriptors, tots els quals hi tenen igualment cabuda, a causa de la manca característica de l'almanac de criteris rigorosos de selecció. I se n'aparta a causa de la desaparició dels escriptors illencs i catalans; per l'increment d'estudis de filologia, gràcies sobretot a les aportacions de Josep Giner Marco i per la presència, finalment, de prosa imaginativa.

Els treballs de Josep Giner, signats de vegades amb el pseudònim de "Guillem Renart" (cognoms dels avis), són: "Categoria del valencià dins la Gramàtica històrica de les Llengües hispàniques" (1947); "Introducción a la toponímia valenciana" (1948) i "L'obra gramatical del P. Fullana" (1949). Amb ells, Giner reinaugura a la postguerra els treballs sobre filologia, tot acceptant d'entrada la catalanitat del valencià, però anomenant-lo amb la designació local, per raons d'avinença amb el medi geogràfic propi: "com a valencians –assenyala–, havem usat amb tota justícia i propietat, el nom de valencià, per a designar la llengua espanyola del Llevant peninsular, però reconeixent que català, valencià o mallorquí són, lingüísticament sinònims. En el primer estudi esmentat, es proposa el nostre autor aportar solucions al problema de la subagrupació romànica del català i demostrar que el valencià no és segons opina el comú de la gent, cap dialecte del castellà sinó el mateix català "amb diferències escasses degudes als vulgarismes de la gent indocta". Al segon escrit en castellà esbossa el mapa toponímic del País Valencià i n'encareix la investigació per tal de millorar els coneixements de la nostra llengua i cultura. I, el tercer constitueix una mena de reivindicació del P. Fullana, car aquest, com afirma Giner, tot basant-se en la correspondència que va mantenir-hi al llarg de setze anys (1932-1948), acabà decantant-se per la normalització de la llengua. "L'obra gramatical del Pare Fullana

—escriu Josep Giner en aquest sentit— és fonamentalment una obra constructiva, de contínua perfecció i millorament. Es fer-li un greuge de jutjar-lo per les seues primeres obres, obligades per l'ambient. La seua obra més important és l'Ortografia tal com ell l'havia deixada, corregida i esmenada, a punt d'una nova impressió. Esta Ortografia nova, estava escrita pensant en les tendències dels escriptors actuals, que ell seguia molt de prop, com demostra la seua correspondència". No cal dir que els textos de "Guillem Renart", els primers amb aquesta temàtica, reprengueren la tasca d'analitzar les particularitats del nostre català, tot posant a l'abast dels lectors elements de judici suficients perquè comprenguessen la vàlua i la importància de llur llengua, menystinguda pels espanyolistes i per altres sectors que els hi feien el joc tot emparant-se en un valencianisme barroer.

Altres treballs igualment remarcables són: 1) els estudis sobre folklore, tradicions i lèxic castellanenc, els quals esdevingueren especialment prolífics en aquesta etapa gràcies a les col·laboracions d'alguns membres de la Societat Castellonenca de Cultura i d'altres autors relacionats amb Castelló i les seues comarques;¹⁰ 2) els relats de Josep Sanç i de Jordi Valor amb què es trencà l'exclusivisme de la poesia en l'àmbit de la literatura de creació;¹¹ 3) els treballs d'Enric Soler Godes on fa un seguiment de les lletres bescanviades entre Teodor Llorente i Menéndez Pelayo a propòsit del pròleg per al *Llibret de versos*, que el patrici valencià encomanà insistentment i obsessiva al segon durant un període de sis anys; 4) les ressenyes crítiques de Xavier Casp sobre diversos poetes catalans: Joan Baptista Bertran (1947), Manuel Bertran Oriola (1948) i Miquel Melendres (1949); així com els estudis de Miquel Adlert sobre determinats aspectes dels *Furs de València*: disposicions marítimes, afillament, blasfèmies, competència en assumptes penals, etc. 4) I, per últim, els articles de Llorenç Mariner i "T. Blanch" (nom amb ressonàncies evidents de pseudònim),¹² autors respectivament dels treballs, "Sobre ortografia i altres coses per l'estil" (1948) i "Subvencionem la literatura" (1949). Tots dos d'un gran interès per tal com es pronuncia l'un, a favor de la unitat ortogràfica, i en contra l'altre, de la política d'ajudes dels organismes oficials. El primer constitueix una enraonada i lúcida defensa dels acords ortogràfics de Castelló respecte als quals assenyala: "Es basen en criteris noblement i depuradament intel·lectuals; s'acoblen de manera magnífica al geni de la llengua, i fins respecten les modalitats fonètiques regionals. Satisfan les més fines exigències científiques i serven fidelitat a les fonts maternes de les llengües clàssiques, Què més cap demanar?" I, és així mateix un atac frontal contra tots aquells escriptors i gramàtics d'ocasió les teories dels quals consisteix a boicotejar les possibilitats d'unitat i de progrés establertes l'any 1932 a la capital de la Plana.

Quant al segon, l'autor insta les corporacions públiques perquè facen extensives llurs subvencions a la creació i la investigació literàries. Hom afirma que dels pressupostos oficials se'n beneficien força estudiosos, artistes i publicacions, però:

(10) Entre els títols més importants cal destacar: "Folklore dels Maestrats". "Cançons de taverna" (1946); "Nota lexicogràfica: un fòssil lleit" (1947) i "El llibre de rúbriques de Benassal" (1949) tots tres de Carles Salvador. De Lluís Personat Vilar, "Mare Nostrum. Viatge a les Illes Columbretes" (1946); "Folklore de la Plana. Fires i festes castellanenques" (1947) i "De la Plana. La festa de la Madalena" (1948). I, darrerament, els articles de Xavier Pallarés titulats, "Per les terres morellanes. Festa Major" (1947) i "De les terres morellanes. Les romeries d'Ortells a la Verge de la Balma" (1948).

(11) Són del primer les narracions, "Toy" (1947) i "La lluern que va creure's estel" (1948). I, del segon, "Conte alcoià, Pasqua Florida" (1948) i "Marxa militar" (1948).

(12) Possiblement es tracta de Carles Salvador car un dels seus pseudònims va ésser, precisament, "Tirant al Blanch". Vegeu Vicent SIMBOR, *Carles Salvador i Gimeno: una obra decisiva*. (València 1983), p. 255. He trobat també aquest pseudònim en diversos exemplars de la revista, *Víspera. Revista de las fiestas valencianes*, el qual podia correspondre, tal vegada, a Joan Fuster.

"Per què, ens preguntem, cap subvenció per a la literatura? Crec que no és menester, ara i ací, insistir en la transcendència total de la literatura. Si a qualsevol poble això és clar, a València adquirix proporcions inusitades per raons que més val no enumerar. Basta, però, el pes d'una tradició com la nostra, la urgència d'assegurar la seua continuïtat, el divorci entre el poble i la seua literatura; basta això, en efecte, perquè aquest problema de la protecció de la literatura no puga ésser negligit sense greus conseqüències d'ordre moral per a tots".

Aquest és, sens dubte, un dels articles més valuosos de tot el període estudiat fins aquí, no sols perquè posa de manifest amb una evidència aplastant la discriminació de les institucions envers la literatura valenciana sinó perquè reclama també a les autoritats una política eficaç de suport a la normalització de les nostres lletres.

Respecte a la poesia tornem a trobar-hi els mateixos temes i autors dels anys precedents, amb la desaparició, però, dels poetes del Principat i de les Illes i la incorporació d'altres nous com Joan Fuster, el qual publicà en aquests almanacs els primers poemes en català.¹³

Darrerament els tres últims volums, corresponents als anys 1949-1951, formen un bloc a part per les característiques dites adés i perquè amb el nomenament de Martí Domínguez Barberà, com a director de l'ALP i del diari, s'engeguen quelques novetats, com la classificació de les matèries per seccions, a fi de millorar el maneig de l'almanac i de facilitar al lector la localització immediata dels escrits sense necessitat d'empassar-se tot l'índex.

En aquesta etapa l'ALP perd totalment el caràcter unitarista dels anys anteriors a causa de l'absència dels escriptors joves. Tal fet pot interpretar-se, suposem, com una mena d'autoexclusió, atés que Xavier Casp i els seus amics havien acusat els vells militants valencians de col·laboracionistes en ingressar a Lo Rat Penat i optaren per no barrejar-s'hi. Fos com fos la colla de lletraferits reunits entorn de Casp i Adlert, van abandonar per voluntat pròpia o per la força de les circumstàncies la palestra oferta per l'almanac. I per bé que en aquests anys constatem la incorporació d'altres escriptors i poetes: Enric Valor, Vicent Sorribes, Francesc Ferrer Pastor, Joan Ribes, etc. (tots ells allistats en Lo Rat Penat) la pèrdua d'aquelles col·laboracions va ésser-hi ben notable.

En aquests volums veurem de nou entre els autors antics més destacats els noms de Josep Giner, Enric Soler Godes i Carles Salvador. El primer amb estudis, altra vegada, sobre temes filològics com: la mesura dels versos (1950), l'accentuació, (1951) i la pronominalització en valencià (1952). El segon va lliurar-hi un seguit d'articles amb el títol genèric de "València fa cent anys" on aplegava, mes per mes, els principals successos polítics, socials, culturals, literaris i festius esdevinguts a la ciutat, una centúria abans. I, Carles Salvador, va publicar alguns textos poètics entre els quals figura una composició històrico-patriòtica dedicada "Al rei En Jaume I en el 9 d'octubre" (1952).

(13) A la revista esmentada a la nota precedent i a *Verbo*, n'havia publicat també uns quants, per les mateixes dades o potser una mica abans.

Quant als nous col·laboradors, Francesc Ferrer Pastor va iniciar-s'hi amb textos en prosa i en vers (els darrers en llaor de la Mare de Déu dels Desemparats); Vicent Sorribes amb uns comentaris evangèlics sobre el sagrament de l'Eucaristia; Joan Ribes amb uns panegírics poètics dedicats "A la bona memòria del Mestre Teodor Llorente Olivares" i "A l'immortal Ausiàs March"; i finalment Enric Valor amb una recensió sobre el llibre de Manuel Sanchis Guarner, *Introducción a la Historia Lingüística de Valencia*, d'on he pres els mots següents per la vigència que presenten encara avui, "Sovint se senten, pel carrer, al cine o enmig de les reunions més diverses, les opinions més disbaratades, els discursos més infundats, les discussions més irritants. Fins i tot, en la premsa, moltíssima gent, sense preparació de cap mena, s'arrisca a parlar de temes lingüístics valencians amb una esgarrifosa irresponsabilitat. Hi ha un caos de pintors que parlen de filologia o d'obers de vila que fan d'àrbitres de fonètica i de persones de tota classe que es lliuren en públic a sentenciar en qüestions de llengua valenciana, amb palesa, clar que inconscient, irrespectuositat per València i les seus més preades tradicions. Davant açò, produeix immensa alegria la publicació d'un llibre sobre Història Lingüística de València, escrit per un dels nostres millors investigadors professionals, com ho és Sanchis Guarner".

És també característica d'aquesta etapa la inserció d'alguns escrits en defensa de la llengua. Així el titulat "Laudes del valenciano" de M. Marqués Segarra (essent paradoxalment lliurat en castellà) i "Vaja contrast!" de Vicent Valls Romay. Aquest darrer consisteix en una acusació contra els valencians que refusen llur parla materna per creure-la de poca categoria enfront del castellà. I, el primer és un recull d'elogis envers la nostra llengua, des d'Eixemenis fins a Constantí Llobart passant per Cervantes, Pere Antoni Beuter, Martí de Viciana, Gaspar Escolano, Marc Antoni Ortí, Carles Ros i altres.

Per últim cal constatar que tampoc no en aquests almanacs van fer-hi ús del català escriptors com, Jesús Ernest Martínez Ferrando, Manuel González Martí, Salvador Ferrandis Luna, Francesc Almela Vives, Felip Mateu Llopis, Eduard López Chavarri, Martí Domínguez Barberà, etc., alguns d'ells dirigents de *Lo Rat Penat* i tots presents en la bibliografia d'aquells anys amb un, dos o més llibres en vernacle.

SANTI CORTÉS

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- DOMÍNGUEZ BARBERÀ, M. (1940) *Nueve versos de gesta*, València.
 MASSOT I MUNTANER, J. (1978) *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra*, Abadia de Montserrat, p. 199.
 PÉREZ MORAGON, F. (1974) *Cultura Catalana al País Valencià 1939-1974*. Inèdit.